
Colecția Biblioteca de filosofie

Lector: Horia Pătrașcu
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura CONTEMPORANUL
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@contemporanul.ro
www.contemporanul.ro

© Contemporanul

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MERZHKOVSKII, DMITRII SERGEEVICH
Rusia bolnavă / Dmitri Merejkovski ; trad.: Emil
Iordache. - București : Contemporanul, 2016
ISBN 978-606-8260-74-7

I. Iordache, Emil, trad (trad.)

94(47)

DMITRI MEREJKOVSKI

Rusia bolnavă

Traducere de
EMIL IORDACHE

că numai pentru această dorință e pregătită în ceruri o scară ca să ne fie aruncată și ni se întinde o mână, care să ne ajute să zburăm pe trepte.”

Da, poate nu degeaba în ziua învierii, Gogol cel înviat, precum altădată, cade la picioarele noastre cu un geamăt care sfâșie inima: „Măcar să dorești așa!...”

Există în om voința atotputernică, există credința în minune, care este ea însăși o minune. Să dorim deci cu această voință, să credem deci cu această credință în minunea învierii lui Hristos, în minunea învierii Rusiei.

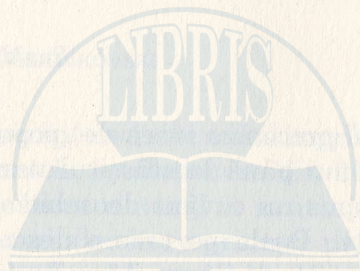
Să nu implorăm: desființați-o, – ci, cu Hristos, care cu moartea a călcat pe moarte, cu supliciul a desființat supliciul, să desființăm pedeapsa cu moartea.

Și de-abia atunci vom sărbători Lumina Sărbătoare; de-abia atunci va începe să joace soarele pe cer și dangătele tuturor clopotelor vor vesti: Hristos a înviat!

Și va răspunde întreaga Rusie:
Adevărat a înviat!

SUMAR

Cuvânt înainte	5
CURCUBEE HIBERNALE	9
CALUL GALBEN-VÂNĂT	27
CĂPȘORUL ATÂRNĂ	55
INIMA DE OM ȘI INIMA DE DOBITOC ..	73
ARAKCEEV ȘI FOTIE	91
MĂICUȚA PURCEA	111
PĂMÂNT ÎN GURĂ	145
CÂND VA ÎNVIA	165

CURCUBEE HIBERNALE

*La 9 ianuarie 1905, deasupra Petersburgul
au fost vizibile curcubee. Gura lumii pune
în legătură mărețele evenimente din ziua
respectivă cu aceste semne cerești.*

(Dintr-un letopiseț viitor)

Cred că am febră. Deci, să nu vă mirați dacă vorbele mele vor semăna a delir. Care nu delirează astăzi? V-ați obișnuit cu asta. Și dacă tot mai des vorbele oamenilor cu judecata sănătoasă seamănă a delir, poate că în delir se va descoperi un grăunte de sens...

Bine, ajunge. Prefețele sunt în general inutile. Mai bine să încep imediat. Numai că nu știu cum s-o fac cât mai politicos.

Plimbarea cotidiană mi-o fac în Grădina de vară, pe lângă căsuța lui Petru cel Mare. Acolo, în crengile teilor bătrâni sunt o mulțime de cuiburi de ciori. Atunci când ucigașii

lui Pavel I³ au trecut noaptea, pe aleea din mijloc, ce duce spre Castelul Mihailovski, s-a iscat un croncănit atât de asurzitor, încât complotiștii s-au temut ca nu cumva să se trezească împăratul care dormea. Ciorile croncănesc și deasupra capului meu. O legendă spune că această pasăre înțeleaptă trăiește sute de ani. Poate că unele dintre ele și-l amintesc pe Petru.

Și iată, în ultimul timp, în croncănitul lor mi se năzare o proorocie nefastă, aceeași pentru care, în anul 1703, la întemeierea orașului, oamenii erau biciuiți, trimiși pe galere, li se sfâșiau nărilor și li se retezau limbile: „Petersburgului îi e scris să fie pustiu”.

„Trei pescari bătrâni care, înainte de întemeierea Petersburgului, trăiseră pe locul unde a apărut orașul, povesteau în 1721 că în urmă cu treizeci de ani, fusese o inundație atât de mare, încât, până la Nienschanz, toată țara fusese acoperită de ape; ziceau că asemenea calamități se repetă cam din zece în zece ani. De aceea, primii locuitori de pe malul Nevei nu-și clădeau aici niciodată case temeinic, ci doar mici colibe pescărești. De îndată ce apăreau semnele vreunei furtuni

mari, țăranii își stricau colibele, iar bârnele și scândurile le alăturau una de alta ca niște plute, legându-le de copaci; ei înșiși, așteptând să scadă apa, se salvau pe dealul Dude-rova” (*Trecutul Petersburgului*, de academicianul Pekarski⁴).

Crezând această proorocie, rușii mânați cu sila în „Paradis” spuneau că aici nu se poate trăi, că orașul va fi luat de ape sau înghițit de pământ.

În toamna lui 1905, pășeam odată pe Nevski Prospekt. Deodată toate becurile electrice s-au stins. S-a făcut întuneric, de parcă cerul negru s-ar fi prăbușit. Niște adolescenți derbedei au început să fluiera ascuțit și s-au auzit zgomote de sticlă spartă. Dinspre podul Anicikin spre strada Liteinaia fugeau mulțimi negre. O doamnă foarte bătrână, care șontăcâia, mi-a strigat chiar sub nas: „Nu vă duceți, acolo se trage!” Și, într-adevăr, am auzit sau mi s-a părut că aud împușcături. Mi-era groază ca în coșmar. Și mi-am amintit un vis. De altminteri, n-are rost să povestesc vise. Doar două cuvinte. Conturul negru al unui oraș îndepărtat, pe cerul întunecat: mormanele clădirilor, turnuri, cupole

³ Pavel I, țar al Rusiei (1754-1801); datorită firii sale crude și suspicioase, se presupune că ar fi fost ucis într-un castel botezat cu numele Sf. Arhanghel Mihail (de aici – Castelul Mihailovski).

⁴ Pekarski, Piotr Petrovici (1820-1872), istoric, autor, printre altele, al lucrărilor: *Știința și literatura în timpul lui Petru cel Mare, Istoria Academiei de științe etc.*

de biserici, coșuri de fabrici. Deodată, peste această negreală au început să alerge focuri, precum niște scântei pe o bucată de hârtie carbonizată. Am așteptat, știam că, încă o clipă, și întregul oraș va sări în aer, iar cerul negru se va împurpura de o zăriște urieșească.

Am părăsit în același an orașul, când aproape totul se sfârșise; m-am întors în această toamnă, chiar în toiul reacțiunii, chiar în toiul holerei. Ambele par să nu aibă sfârșit. În fiecare zi, în paginile ziarului „Novoe vremea” se tipărește un *Memento mori*: „s-au îmbolnăvit șaptesprezece oameni, au murit nouă”. Se pare că pe întregul Petersburg, ca pe un flacon cu otravă, și-a făcut apariția un cap de mort. Oamenii informați ne încredințează că, pasămite, holera nu se va sfârși niciodată și gurile Nevei vor deveni nelocuite precum gurile Gangelui: „Petersburgului îi e scris să fie pustiu”.

Dar nici holera, nici reacțiunea, nici zvonurile monstruoase despre sinucigași, despre „singuratici”, despre „hăitașii de pisici”, nici măcar această teribilă tristețe de pe chipuri – tristețe, desigur, total rusească, dar care tocmai aici, la Petersburg, atinge niște grade nemaipomenite de nebunie (nimeni nu observă propria lui nebunie sau pe a celorlalți pentru că, se pare, toți își ies din minți

încetul cu încetul) – nu, nu toate acestea, ci altceva mă silește să încerc iarăși cunoscutul „sentiment al sfârșitului”, să văd pe chipul Petersburgului ceea ce medicii numesc *facies Hypocratica*, „fața morții”.

„Am remarcat, spune Peciorin⁵ în *Fatalistul*⁶ lui Lermontov că adeseori pe chipul omului care trebuie să moară peste câteva ore există o ciudată pecete a sortii sale inevitabile.”

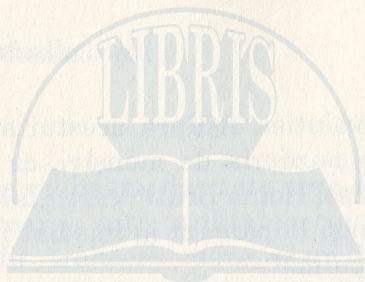
Ceea ce m-a uimit cel mai mult la Petersburg a fost că chipul lui *nu s-a schimbat deloc*. Petersburgul de atunci și de acum sunt ca două picături de apă. Ce-i drept, s-a gărbovit cumva, s-a ramolit, a ajuns ca un câine bătrân. Dar nimic nu s-a împușinat și nimic nu s-a adăugat. Doar tramvaiele electrice, cinematografele și geamătul fantomatic al lui Vasili Blajinul de la Moscova. Însă doar atât e prea puțin chiar și pentru octombriști și pentru înnoitorii pașnici.

Trebuie să trăiești câțiva ani în Europa ca să simți că Petersburgul nu e încă un oraș european, ci un uriaș sat ciuhon⁷ din piatră. O Europă care nu s-a săturat de dănțuit, o Europă stricată. Și dacă seamănă a oraș

⁵ Peciorin: personaj din romanul lui M.I. Lermontov, *Un erou al timpului nostru*.

⁶ „*Fatalistul*” – capitol din același roman.

⁷ ciuhon – nume pe care rușii îl dau finlandezilor.

MĂICUȚA PURCEA

Un scriitor rus contemporan compară două monumente – al lui Petru I și al lui Alexandr al III-lea⁵⁷.

„Lângă statuia lui Falconet, lângă această măreție, lângă această frumusețe a Rusiei care a pornit-o în galop înainte... cât de potrivit e să fie împinsă această statuie, a Rusiei la două sute de ani după Petru, a Rusiei care și-a pierdut atâtea speranțe!... Cât de frumos a început și ce urât s-a terminat!...”

– Așa a fost atunci! ar putea spune un burtă-verde, uitându-se la monumentul din Piața Senatului.

– Așa-i acum! s-ar gândi el, privind monumentul cel nou.

«A fost înălțată măicuța Rusie cu țarul ei. Dar Rusia nu-i cal deloc, e o purcea, nu

⁵⁷ Vezi articolul lui Varvarin din revista „Russkoe slovo”. Nu vreau să divulg pseudonimul, dar *ex ungue leonem* – numai un om scrie în Rusia cu un asemenea limbaj.

un cal. N-o să începă să danseze. Da, n-o să începă să danseze și, oricât nu i-ar strivi zăbala cerul gurii, maica Rusie nu se pricepe deloc să danseze la porunca nimănui și la muzica nimănui... Aici este și „răposarea” lui Petru cel Mare și monumentul lui Falconet nu e decât o speranță înșelată și o feerie.»

«Fundul, principalul e ce fund are calul! Ați remarcat gustul artistic al rușilor, al rușilor celor mai aristocrați de a le face – cine știe de ce – vizitiilor niște funduri monstruoase, punându-le sub anterior o pernă întreaga? Explicați-mi ce-i cu ideile astea! Însă trebuie să fie o anume tendință istorică, un gust „universal”, nu-i așa?...»

Gustul universal față de „fund”, tocmai el este ceva „al meu, al nostru, natal, rusesc.” „Cu crupa, cu dosul trăiește omul, nu cu mintea... În general vorbind, noi n-avem încredere în rațiune...” „N-are a face, nu suntem toți îngeri. Și cât ni-i de apropiată, cât ni-i de dragă toată această Rusie!... Monumentul lui Trubețkoi, unicul din lume, este tocmai monumentul nostru rusesc. N-avem nevoie de altă Rusie, nici de altă istorie.”

În general rușilor le place să se autodemaște, să se scuie singuri în obraz. Dar nici printre ei așa ceva nu s-a mai pomenit; până aici n-a mai ajuns încă nimeni, niciodată.

Aici s-a depășit o anumită limită, s-a ajuns la un capăt.

Rusia este „măicuță” și Rusia este „purcea”. Purceaua e măicuța. Cântecul iubirii triumfătoare e cântecul purcelei triumfătoare.

Gata, n-o fi oare o glumă? Nu, într-adevăr râde și plânge în același timp: «râd cu un fel de râs viu, „din buric”» și se cutremură tot de ți se pare că-l vezi pe Feodor Karamazov cu mărul lui Adam săltând în jos și în sus.

– Eh, voi, copilași, purceluși! Toți sunteți copilașii aceleiași Măicuțe Purcele. Altă Rusie nu ne trebuie. Trăiască Măicuța Purcea!

Cum am ajuns până aici?

II

Poate că jurnalul lui A.V. Nikitenko (1804-1877) este cel mai bun răspuns la întrebarea: cum am ajuns până aici?

Jurnalul e o spovedanie care cuprinde perioada a trei țări, a trei generații, de la străbunici până la tații noștri. An de an, zi de zi, treaptă cu treaptă poate fi observată scara pe care am coborât și am ajuns în cele din urmă la Măicuța Purcea.

O carte de rob despre o viață de rob. Cel care a scris-o e rob de două ori, prin naștere și prin vocație: iobag și cenzor; iobag care și-a

cumpărat libertatea și cenzor liberal. Libertatea rusă, liberalismul rus.

*Obezile târându-și, robii
Nu-ngână cântece spre-nalt.*

Toată viața lui e cântecul de libertate al unui rob. „Doamne, mântuiește-ne de revoluție!” iată eternul refren al acestui cântec. „Orbi și nebuni! Oare nu știu ce fel de revoluție este posibilă în Rusia? Trebuie să nu ai nici cea mai mică idee despre Rusia ca să încerci să obții schimbări radicale. Eu provin din popor. Sunt plebeu din cap până în picioare, dar nu accept ideea că e bine să i se dea poporului puterea. Liberalismul trebuie cernut prin sita conservatorismului. E posibil un progres *mâncând pământul* și altul *treptat*; sunt adeptul celui de-al doilea. Înțelepciunea înseamnă răbdare. Iată, admir tulpinița plantei din ghiveciul de pe pervaz, care, cu toate că e frig și nu are pământ suficient, trăiește totuși și e verde.”

Biata plantă, biata libertate de rob!

Numai uneori, când cuțitul îi ajunge la os, nu mai cântă, ci geme. „Schilodit, chinuit, e mai bine să renunți deodată la orice drepturi la viață și activitate, în numele... Dar în numele a ce, Doamne?”

În 1841 contele Șeremetev i-a oferit prețul de răscumpărare pentru mama și fratele lui, încă iobagi. „Iată, sunt membru cu drepturi depline al societății, sunt oarecum cunoscut și mă bucur de o anumită influență și nu pot obține – ce? Libertatea mamei și a fratelui meu. Un demnitar descreierat are dreptul să mă refuze: asta se numește justiție! Fierbe sângele în mine; înțeleg cum cad oamenii în extreme.”

Dar el nu a căzut niciodată. „Am fost întotdeauna împotriva oricăror extreme.” În pofida tuturor încercărilor și ispitelor – care, Dumnezeu e martor, au fost multe – Niki-tenko rămâne până la sfârșitul vieții un liberal temperat.

„Să rezist extremelor, să respect legea echilibrului, nimic să nu fie exagerat – iată deviza mea. Răbdare, răbdare și iar răbdare. Înțelepciunea înseamnă răbdare. Nu există rău pe care oamenii să nu-l poată îndura: totul e să te obișnuiești cu el. Fie așa, pentru că altfel nu poate fi.” Rămâie totul așa cum este.

Însă dacă cel care scrie nu este nici pe departe un revoluționar, cartea sa în schimb, prin modul cum acționează asupra cititorului, este una dintre cele mai revoluționare cărți rusești.

Vedem cu ochii noștri cum fața europeană a liberalismului temperat se transformă